

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 38, Haziran 2019, s. 446-455

ISSN: 2149-0821 DoiNumber:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.5010>

Ali POLAT

Gaziantep Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı Doktora Öğrencisi,
yavuz_polat31@hotmail.com

BAHAEDDİN ÖZKİŞİ'NİN GÖÇ ZAMANI HİKÂYESİNDE YABANCILAŞMA¹

Özet

İnsanoğlunun yeryüzüne gönderilmesi ile başlayan yabancılaşıma serüveni, modernleşme ile en üst seviyeye ulaşır. Hızla sanayileşen dünyada kitle iletişim araçlarının artmasıyla insanların birbirlerine olan bağları azalır. İnsanların maddi konuları düşünerek manevi unsurları geri plana atması, onları zamanla önce kendilerine, daha sonra da birbirlerine yabancılaştırır. Yabancılaşıma kavramı felsefe, sosyoloji ve psikolojinin doğrudan ilgi alanına girer. Edebiyatın en çok kullanılan türlerinden biri olan hikâye de insanı ilgilendiren bir konu olması yönüyle yabancılaşıma kavramını işler.

Bahaeddin Özkışı, Türk edebiyatında kısa hikâyeciliğin önemli yazarlarından biridir. Hikâyelerinde çok çeşitli konuları aynı sıcaklık ve yoğunlukla vermesini bilen Özkışı, insanlığın önemli sorunlarından biri olan yabancılaşıma konusunu bireysel ve toplumsal olarak ele alır. Kendi benliğinden uzaklaşan bireyin ötekileşmesini ve yalnızlığını canlı bir şekilde sunar. Bu bildirimizde önce yabancılaşıma kavramı üzerinde, daha sonra ise sanatçının hikâyelerinin toplandığı *Göç Zamanı*¹ kitabındaki yabancılaşıma üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşıma, Göç Zamanı, Hikâye, Bahaeddin Özkışı.

¹Bu makale 4-6 Nisan 2019 tarihinde 3. Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumunda sunulmuştur. Bahaeddin Özkışı'nin Ötügen Yayınları'ndan çıkan 2008 tarihli kitabından yararlanılacak olup alıntılarda sadece sayfa numarası gösterilecektir.

ESTRANGEMENT ON BAHATTİN ÖZKİŖİ'S MIGRATION TIME STORY

Abstract

Estrangement process beginning with when humans set foot on earth reaches it speak with modernism. The network among people decline sit sefficiency while the number of mass media means increases with the industrialization. Thinking materialistic more rather than emotions make people estrange to themselves and others. Estrangement concept is a part of philosophy, sociology and psychology in the first hand. As a story, one of the most commonly used style of literature, is highly related to people, it imprintse strangement process.

Bahaeddin Özkışı is a notable author of Turkish Literature. Having his works successfully about different topics with the same density and cosiness, the author pens about estrangement problem of mankind individually and social. He writes about estranged people who become indifferent to their selves and lone to themselves very detailed. In this article, it is worked on estrangement first and estrangement on Migration Time, book of the author, which covers stories of Bahaeddin Özkışı.

Keywords: Estrangement, Migration Time, Story, Bahaeddin Özkışı

GİRİŖ

Yabancılaşma, kontrol altına alınamayan içgüdüler, tutkular ve yerleşik alışkanlıklar nedeniyle, insanın kendisine, kendi gerçek özüne yabancı hale gelmesi durumunu, insana özgü özellikleri, insani ilişki ve eylemleri, insandan bağımsız olan ve insanın hayatını yöneten şeylerin, cansız nesnelere özellikleri, ilişkileri ve eylemlerine dönüştürme hareketi ya da sürecini tanımlar (Cevizci 2017:1957).

Kaynaklar, yabancılaşma kavramını karşılayan Grekçe *alloisis* ve Latince *alienatio* kelimelerinin ekstasis, yani esrime, kendinden geçme özünün dışına çıkma anlamında kullanıldığını belirtir. Helenistik devirde Tanrıyla bir olma anlamında kullanılmıştır. Pagan mistiklerinden Plotinos tefekkürü ruhun bilincini kaybederek kendisi olmaktan uzaklaşması hali olarak resmediyor ve bu durumu da *alloiosis* terimiyle tanımlıyor. "Plotinos'ta yabancılaşma ruhun kendi varoluşundan sıyrılarak, her şeyin kaynağı olan Bir ve Tek ile bütünleşmesi halini tanımlamaktadır" (Özbudun-Markus-Demirer 2008:16).

İnsanın, kâinata kendi başına yalnız olduğu manasında kullanılan yabancılaşma sosyolojide, felsefede ve edebiyatta iki yüzyıldır önemli bir tema olarak yerini alır. Yabancılaşma kavramını felsefi anlamında ilk defa Hegel kullanır. Hegel'de yabancılaşma, özünde kendini ortadan kaldırılışını barındırır. Yabancılaşma öteki varlıktır, öznenin ve nesnenin karşıtıdır. Marx'tan önce yabancılaşma kavramını işleyen diğer bir düşünür Feuerback'tir. Feuerback'in yabancılaşma kuramına göre, insan Tanrı'yı yaratarak, kendi özünü nesneleştirir, kendine yabancılaşır. İnsan yaratıp yüce varlık haline getirdiği Tanrı imgesinin kölesi olur, üretilen üretilene egemen olur, yaratılan yaratıcı olur görüşünü savunur (Marx 2018:10-11). Feuerback'in görüşü, Tanrı'nın insanı değil de, insanın Tanrı'yı yarattığı şeklinde özetlenebilir. Ayrıca filozofun Tanrı inancını bütünüyle yok sayarak, insanı Tanrılaştırmak istediğini belirtmek mümkündür (İlhan 2012:42).

Marx'a göre yabancılaşma, işçi ne kadar çok zenginlik üretip artırırsa o kadar da yoksul duruma düşer. Ne kadar çok meta üretirse, o kadar ucuz bir meta olur. İnsanın dünyasının değersizleşmesi, nesnelerin dünyasının değer kazanmasıyla doğru orantılı olarak çoğalır. İşçi kendi emeği karşısında yabancı bir nesne karşısındaki ile aynı ilişki içindedir. Kısaca mal kişinin önüne geçerek özneleşir, işçi ise değeri anlaşılmayarak nesneleşerek değerini kaybeder (Marx 2018:22).

Akdeniz ise günümüzde insanların sesinden çok nesnelerin sesi duyulmaktadır. İnsan şeylerin arasına sıkışıp kalan varlık olarak hayatını devam ettirmektedir. İnsan kendi amaçlarını unutmuş, araçların amaçları arasında sıkışıp kalmıştır. İnsani değerlerin içi boşaltılmıştır. Ana amaç, ekonomi ve teknoloji değil insan olmalıdır. Nesnelerin boyunduruğu altına giren insan yabancılaşmıştır. Böylece insan kendisinin yansımalarını nesnelere bulur. İnsan bu belirsiz tek tüzelik karşısında tiksindir. Zamanla insanda yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusu oluşur (Akdeniz 2017:18).

Türkiye'de ise yabancılaşma şu şekilde ortaya çıkar. Osmanlıların Sanayi İnkılâbı'nı gerçekleştirememiş olması, sürekli savaşlarda kaybetmesi ve teknolojik olarak Batı'nın epeyce gerisinde bulunması, Türkleri bu arayı kapatmak için hızla Batılılaşma yoluna sürükler. Böylece İslam medeniyeti yerine, Batı medeniyetini ikame etme yoluna gidilir. Bunu yaparken Abdullah Cevdet gibi kendi milli kültürüne yabancı aşırı Batıcılar, çarenin daha çok Batılılaşmak olduğunu belirtirler. Onlara göre Batılılaşma tercih meselesi değil, ölüm kalım meselesidir. Bir ikinci medeniyetin olmadığını, medeniyetin Avrupa medeniyeti olduğunu, gülüyle dikenle onu almamamız gerektiğini, tek çarenin ise Avrupa medeniyetini olduğu gibi almak olduğunu vurgularlar. Böylece onlara göre Türk ve İslam geleneğini atıp yerine Avrupai geleneği yerleştirmek zaruridir. Aşırı Batıcıların bu görüşleri ile kendi kültürlerine nasıl yabancılaştıkları görülür (Lewis 2018:319).

Halkta değişim dönüşümler Tanzimat'la başlar. Bu dönem yenileşme fikrini yanlış anlayan bunu hayata geçirmeyi bir türlü başaramayan gösteriş meraklıları ve züppe tipleri ortaya çıkarır. Bunlar, eski kültürün geleneklerine bağlı insanları dışlamış, kendi kültürlerinden uzaklaşmış, kültürel değerlere yabancılaşmıştır (Nakipler 131). 1860'lardan sonra Batılılaşmayı, Avrupalılar gibi giyinip onlara benzemek olarak algılayan türedi tipler çıkar. Bu tipler, Tanzimat romanıyla birlikte işlenmeye başlanır. Felatun Bey, Bihruz, Efruz gibi tiplerle toplumuna yabancılaşan kişinin nasıl gülünç duruma düştükleri verilir. Edebiyatımızda özellikle Servet-i Fünuncular toplumdaki uzak durup kendi fildişi kulelerinde yaşayarak topluma yabancılaşmışlar. II. Yeniciler ve onların izinden gidenler de eserleriyle topluma yabancılaşmışlar. Yabancılaşma konusunu birçok yazar gibi Bahaeddin Özkişi de hikâyelerinde işler.

Göç Zamanı Hikâyesinde Yabancılaşma

Hikâyelerini belli bir çevreyle sınırlı kalmadan değişik konulardan seçen Özkişi, çağdaş Türk hikâyeciliği içinde durum hikâyeleriyle tanınır. Milli ve manevi değerlere önem veren sanatçı, öykülerinde yabancılaşma, milli değerlerden uzaklaşma, taklitçilik, öz değerlere bağlılık konularını işler (Gümüş 2006:32). Hayatta iken yayımlanan iki hikâye kitabı ile öldükten sonra ortaya çıkan hikâyeleri, *Göç Zamanı* adı altında bir araya getirilerek basılmıştır. Yazar, eserinde Tanzimat'tan sonra Türk milletinin önemli sorunlarından biri olan kendine ve topluma yabancılaşma hususu üzerinde önemle durur. Hikâye kitabı üç bölüme ayrılmış olup Birinci

Bölümde “Bir Çınar Vardı”, İkinci Bölümde “Göç Zamanı”, Üçüncü Bölümde ise “Papağan Dedi Ki” alt başlığı altında toplanır.

“Şoför Aziz”, Birinci Bölüm isimli kitabının altıncı hikâyesidir. Bu hikâyede araba yolculuğu yapan bir aydının köylülerle ilgilenmeyip onlara yabancılaşması üzerinde durulur. Şoför içinden konuşarak “Anladık diyordu, anladık işte, sen bizden yükseksin, ama bizi de düşün. Bu herifler cahildir, senin benim gibi değiller.” (s. 28) diyerek kendince aydın olarak gördüğü yolcunun kendisiyle ilgilenmemesine içerler. Anlatıcı, Havza-Tokat arasında yolculuk yapmaktadır. Köylünün şoföre soru yöneltmesi üzerine, şoför onların sorularına cevap vermeyerek kendi insanını aşağı görüp onlara yabancılaşır: “Böyle ehemmiyetsiz adamların ehemmiyetsiz sualleri için otoritesini bozmaya hiç de niyetli değildi” (s. 28).

“Toplumsal olay, öbür insanlarla ilişki içinde bulunduğumuz ölçüde ortaya çıkar” (Gasset 2017:25). Anlatıcının, özellikle şoförle alakadar olmaması, yolculara yüz vermemesi, onu topluma yabancılaşmış hale dönüştürür. Onun yolculardan ayırt edici özellikleri kravatlı, ütülü pantolon, sinekkaydı tıraş, kol saati şeklinde verilir. Şoför Aziz, yabancıdan gerekli karşılığı göremeyince sinirlenir ve yolcuya (aydına) göstermiş olduğu yakınlığa pişman olup dördüncü vitese küfür eder.

“Dua” Birinci Bölüm isimli kitabının on ikinci hikâyesidir. “İnsanın hatırlaması, duygusal bir ilişkidir” (Assmann 2018:43). Hikâyede sarhoş kişinin yakın zamanda kaybetmiş olduğu dostu Turgut’u özleyişi ve onunla eskiden yaşamış oldukları güzel günleri anımsayışı anlatılır. Bu duygularla Turgut’un mezarına gider. Hikâye kişisi mezar başında annesinin öğrettiği duaları okumak ister; lakin duaları unutmuş ve sadece bismillah lafzı zihninde kalmıştır. Bu durum karşısında sarhoş huzursuz olup utanır. Yere çöküp bir şeyler mırıldanır. Burada şahıs, dini dualarını unutarak milli hasletlerine yabancılaşmıştır. Zira bir insanı ayakta tutan önemli unsurlardan biri de dindir. Dinin önemli rükünlerinden biri de duadır. Kişi, Allah’ı anımsamak veya O’na dua etmek için bu sözleri kullanır. Hikâye kişisi mezarda okunan dualardan hiç birisini bilmez, böylece kendine ve dine yabancılaşmış olur.

Sarhoşun huzursuzluğu devam eder, gözleri buğulanır. Dua yerine “Her yer karanlık” şarkısını, dua niyetine söyler. Huşu ile yere diz çöküp şarkıyı mırıldanmaya başlar. Türk geleneğinde mezarda yatanlara saygılı olmak, aşırı gürültü yapmamak, mezarlara basmamak ve mezarlıkta şarkı söylememek bulunur. Sarhoş kişi, mezarlığa sarhoş gelip şarkı söylemesi, mezarlıkta uyması gereken kuralları bozmasına neden olup kendi dinine yabancılaşır.

“Serhoş” hikâyesi Birinci Bölüm’de yirmi üçüncü hikâye olarak yer alır. Bu hikâyede eski ile yeninin karşıtlığı verilmeye çalışılır. İhtiyar sarhoş her ne kadar içki içip sarhoş olsa da onu anlatıcı şöyle niteler: “Sen eskisin, asilsin, güzelsin, manalısın, efendisiz, tahini boyalı konaksın” (s. 62). Eserde sarhoşla konuşan anlatıcının adı verilmez. Anlatıcı ise kendisini şu şekilde belirtir: “Ben yeniyim, Avrupalıyım, Amerikalıyım, Coniyim. İngiltere kralı ölür, ağlarım, Rita’nın değiştirdiği kocaların listesini bilirim” (s. 62-63). İhtiyar eski günlerini özlemle anar: “Saz konuşurdu anlardım. İnsan konuşurdu anlardım. Hafız Samiler söylerdi, Büyük Burhanlar söylerdi, anlardım, anlardım, doyaya anlardım. Sağır oldum, duymuyorum, kör oldum, görmüyorum” (s. 63). Modernliğin neticesinde ortaya çıkan yaşam tarzları, geleneksel toplum düzeninin tamamında benzeri görülmedik bir biçimde tahribat yapmıştır (Giddens 2018:12). İhtiyar sarhoş çevresinde yeniyi temsil eden oğlu ve torunları olmasına rağmen onların kendisini anlamadıklarından kahrlanır ve yalnız olduğunu vurgular: “Yalnızlık

zor ŝey. Oğlum da torunlarım da kör oldu zahir. Bir dıvar var. Yüksek dıvar, büyük dıvar. Titremese ellerim, yıkıversem dıvarı. Tahini konağı görse, sardunyaları, kuşkonmazları görse” (s. 63).

İster psikolojik, ister sosyolojik, isterse iktisadi veya siyasi bağlamda yorumlansın, günümüz insanı, yabancılaşmış insandır (Özbudun ve diğerleri 2008:44). Sanayi İnkılâbı ile birlikte başlayan modernleşme, insanları birbirlerinden uzaklaştırarak yabancılaştırır. Yabancılaşan insan yalnızlaşır. İhtiyar sarhoş eski günlerini özlemektedir. Dünya meşgalesi içine düşen insanoğlu, kendi ebeveynini unutup dünyanın ahvaline dalar. Evlatlar, kendi geleneksel yaşamı içerisinde bulunan yaşlı insanlara, gereken önemi ve özeni gösterme davranışlarını unuttur. Böylelikle eski yeni çatışması ve nihayetinde yabancılaşma kendini gösterir. Modern diye nitelenen çekirdek aile yaşantısında yaşlı insanlara, evlat kendi evinde yer göstermez. Çaresiz yaşlılar kendilerini huzur evlerinde bulurlar. Böylelikle yaşlılar, yaşanan dünyaya yabancılaşarak kendi yalnızlığı içerisinde boğulup giderler.

“Tereke” Birinci Bölüm’de yirmi üçüncü hikâye olarak yer alır. “Tereke”de hızlı bir değişim sonucu yıllara meydan okuyan konak ve eşyalar gözden düşmüştür. Hızlı değişimden konak da nasibini alır” (Gümüş 2006:37). Konak ya da geniş manada meskûn mekânlar moderniteyle birlikte ahşap köşkten apartmana evrilir. Apartmanların Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, bir statü simgesi olarak algılanması (Yivli 2013:643) sonucunda kültürel öğelerin taşıyıcısı olan konakların yıkılmasına neden olur. İhsan Paşa’nın varisi, konak yerine apartman yaptıracığından dolayı konakta bulunan eşyaları yok pahasına verir. Eskinin konakta, yeninin ise apartmanda can bulması eski yeni çatışmasını ortaya çıkarır. Eskiden gıptayla bakılan konak ve konak eşyaları eskiye hürmeti olmayan veya körü körüne yeni özentisi içinde konağı değiştirme çabasında olan (Güvendiren 2009:115) varisler, zengin olmak hayaliyle eskiye yabancılaşarak ne var ne yok satıp konak yerine apartman dikme endişesini taşırlar. Eskiden güzel günlerin yaşandığı mekân olan konak ve içerisinde bulunan eşyalar, kapitalizm ile birlikte hiçbir değer ihtiva etmez. Önemli olan apartman daireleri yapıp daha çok kişiye kiraya vererek daha kârlı kazanç elde etmektir.

Eski eşyalardan çok para kazanan koltukçular bu durumdan memnun olurlar. Koltukçulardan biri içinde nedamet duymaktadır: “Koklayamadığım eski konak havası ve dokunamadığım eski eşya içimde derin bir eksiklik halinde” (s. 67) diyerek güzelim eşyaların yabancılaşan dimağlarda kirletilip yok pahasına satılması, onu için için rencide eder.

Modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları insanları geleneksel toplumsal düzen türlerinin tamamında eşi benzeri görülmedik biçimde etkilemiştir (Giddens 2018:12). Sanayi İnkılâbıyla birlikte kendi geleneksel değerlerinden uzaklaşıp maddeye değer veren insanoğlu, gittikçe kendine ait unsurlardan (konak gibi) uzaklaşarak Batı’ya ait maddi unsurlarla hemhal olur. Bu durum; “Sebeb-i saadetimiz buzdolabı ve değişik markalı otomobillerin biz azad olmaz köleleri, motorla motorlaşmış biz zavallılar” (s. 68) şeklinde verilir.

“Taşındığım Ev” Birinci Bölüm’ün son hikâyesidir. Bu hikâyede anlatıcı, ihtiyar ve esmer bir delikanlı yer alır. İhtiyar ile genç arasında nesil çatışması bulunur. Genç, yaşlıya saygı göstermeyerek onun hakkında ileri geri konuşur: “Ne masallar anlatıyor moruk. (...) Sen bilmezsin, dedi, kontaklı O, yabancı biri geldi mi başlar tıraşa” (s. 74) diyerek kültürümüzde bulunan yaşlı insanlara saygılı olup onları incitici kötü sözler kullanmama düsturuna aykırı bir davranış içine girmekle, Türk gelenek ve göreneğine yabancılaşır.

Yaşlı adam benliğini kaybedip yabancılaşan ve utanma duygusundan habersiz toplumu eleştirir: “Bunlar anlayacaklar ilerde, anlayacaklar oturulmamış iskemlenin, giyilmemiş gömleğin, öpülmemiş kızın ne olduğunu. Görecekler ki bir yanakta pespembe tüllenen hicap vardır, yeryüzünde teneffüs edilmemiş hava, kendilerinden evvel başkası tarafından çiğnenmemiş toprak vardır” (s. 75).

Anlatıcı esmer gencin bu yakışsız tavırları karşısında sinirlenir; çünkü Türk toplumunda küçükler her zaman büyüklerine saygı göstermeli ve edep dairesinden dışarı çıkmamalıdır. Lakin günümüzde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve postmodern dönem insanları bireyselleştirir ve yalnızlaştırarak birbirine yabancılaştırır.

“Körün Gördükleri” İkinci Bölüm’ün beşinci hikâyesidir. “Duyarsızlığın yaşamın tüm hücrelerine nüfuz ettiği gidişatta, dört yanımız bunun çarpıcı örnekleriyle doludur” (Özbudun ve diğerleri 2008:217). Anlatıcı parkta yalnız başına otururken yaşlı kör bir adam uzaktan gelir. Anlatıcı, kör adamın yanına oturmasını istemez. Hatta yanına kimsenin oturmasını istemez. “Kör oluşuna acımamıştım. Tersine, iğrenmeye benzer bir hisle doluydu içim” (s. 89). İnsanımız 20. asırla birlikte geleneksel yaşamda bulunan birçok duruma yabancılaşır. Bunlardan biri de yaşlıya yer vermemek veya göstermemektir. Toplu taşıma araçlarında, kendilerinden yaşça büyük ihtiyarlara gençlerin yer vermediği gözlemlenmektedir.

Yaşlı adamla konuşmamaya karar veren anlatıcı içindeki hınçla oradan kalkıp gider. Böylelikle yaşlılarla konuşup onların hallerini sorma adabını eksik bırakılarak kör adamla konuşmadan oradan uzaklaşır.

“Suç” İkinci Bölüm’ün altıncı hikâyesidir. Bu hikâyede vatan borcunu yapmamak için kendini çürüğe çıkaran biri anlatılır. Garson, anlatıcıya şişman adamın neden asker görünce gizlendiğini anlatır. Garson, şişman adamın muayene günü kırk bardak çay içtiğini, merdivenleri çıkıp indiğini bu yüzden şubedeki doktorun onu kalp hastası zannıyla çürüğe ayırdığını anlatır. Anne, çürüğe çıkan oğluna darılır. Türklerde askerlik peygamber ocağı olarak kabul edilir. Vatana kurban olsun diye askere giden erler kınalanır. Bu hikâyedeki şişman adam askere gitmeyerek binlerce yıllık Türk geleneğine yabancılaşarak erlik sıfatına sahip olamaz.

“Soytarı Olmak” İkinci Bölüm’ün sekizinci hikâyesidir. Bu hikâyede yabancı bir memlekette panayırda Mehmet’in önce avcı gömleğini, daha sonra da soytarı kıyafetini giyince ruhunda oluşan yabancılaşma buhranına, kanı engel olur.

Mehmet önce avcı kıyafetini dener. “Doğu’nun bütün belirtilerine sahip yüzüyle bir anlaşmaya varmış görünen” (s. 22) kıyafette Mehmet kendini pek yadırgamaz. Hatta avcı elbisesi olduğu için kendini iyi hisseder. Çevresindeki yabancılar, giymiş olduğu elbise gülünçlüğü yeterince vermeyince ondan diğerine başını uzatmasını isterler. Duvara sabitli soytarı kıyafetine başını uzatınca herkes ona çok güler. Karşısındaki aynada kendisini görünce durumunu yadırgar. “Ben ise, ah ben ise yoktum artık. Ayna vardı. Aynada görülen, içimde yıllarca bir asalak olarak beslenmiş, büyümüş gelişmiş soytarı” (s. 96) görür. Mehmet kendisini yargılamaya devam eder: “Ben Mehmet. Ben, bir Alman gözünde, bizzat kendi gözümde bir Avrupalı kıyafetine bürünmüş soytarı ben, nefes alamıyordum, havanın ciğerlerime girmek istemediği son tahammül noktasındaydım” (s. 96) diyerek durumunun farkındadır.

Mehmet’i bu durumdan kanı kurtarır. Derinden kıpırdayan kanı kılcal damarlarına yürür. Kanı içinden ulumaktadır. Başını sağa sola çarparak hızla çeker. Paravana arkasında yalnız bir şekilde

yaptığı işten dolayı büyük bir üzüntü içinde utanç duyar. Onu kurtaran asil Türk kanıdır: “Eğer kanım olmamış olsaydı, belki hâlâ insanları güldürmekte devam eğer kanım vücudumdan çıkmak, beni bomboş bırakmak istediğini yüzüme haykırmamış olsaydı edecektim” (s. 97).

“Panayır ise insanları kaynaştıran bir hüviyete sahiptir. Farklı insanlar farklı bakışlar yakalamak demektir” (Gümüş 2006:33). Böyle olmakla birlikte bu farklı durum Mehmet’i etkiler. Mehmet kendi milli hüviyetinden vazgeçme niyetinde değildir; zira Batı’nın kültürüne benzemek demek, kendi milli kültüründen uzaklaşmak demektir. İki yüz yıldır yalpaladığımız arafta beklediğimiz duruma düşmek istemiyordu.

“Soytarı Olmak”ta Batı’ya benzemeye çalışmanın ve kendi milli hasletlerine yabancılaşmanın sakıncaları, bunun sonunda toplumun kendine ait kültürden yapay bir kültüre yöneleceği belirtilmeye çalışılır. Olması gereken sağlam ve milli kültürü devam ettirmektir.

“Nedenlerim” İkinci Bölüm’ün dokuzuncu hikâyesi olarak yer alır. Hikâyenin başkişisi anlatıcıdır. Anlatıcı, öğretmen ve öğrenci arkadaşlarına hoş gözükmek, 23 Nisan törenlerinde dışlanmışlıktan ve yalnızlıktan kurtulmak için, babasının sarığını sandıktan gizlice alıp başına geçirir. Gözlüğü iyice aşağıya düşürerek insanlara gözlüğün üzerinden bakıp hoca taklidi yapmaya çalışır. Elindeki uzun sopa ile bütün öğrencileri döverken, sol elinde tespih tutmaktadır. Arkadaşları ve öğretmeni tarafından beğenilmek onu kısa süreliğine mutlu eder. Fakat az sonra yaptığı işin kötü olduğunu anlar ve vicdan azabı duymaya başlar: “Kırlıydım ve pişmandım. Gönlümde bir yara açılmış kanıyordu. Yıllar geçti o yara hala kanıyor” (s. 99).

Bu hikâyede sırf öğretmen ve öğrencilere hoş gözükmek adına çocuk, kendi dini geleneğiyle üstelik babasının sarığını kullanarak bir oyun oynar. Adeta kendi benliğine yabancı bir iş tutar. Aradan yıllar geçse de yaptığı işin yanlış olduğunu anımsar ve bu işten dolayı mutsuz olur.

Din adamlarını kötüleme işi, 20. asırda gerek yazılı, gerekse görsel iletişim araçlarında bol miktarda yer alır. Din adamı insanların gözünde kara sakallı, kara cüppeli, üfürükçü, düzenbaz, çıkarıcı ve nefsinin düşünen biri olarak verilir. Böylece din adamlarının değerini azaltma projesinde başarı sağlanmış olur.

“Yeni Okul” İkinci Bölüm’ün on beşinci hikâyesidir. Hikâyenin anlatıcısı hapishane müdürüdür. Müdür, görev süresi dolunca mahkûmların verdiği hediyeleri inceler. Bu sırada 110 diye nitelenen mahkûm içeriye girer. 110, müdüre bir cam parçası hediye etmek istediğini belirtir. Müdür, ona sormadan o kırık camın hikâyesini anlatmaya başlar. “Bizim köye kurulmuş ilkokulun camıdır” (s. 115) der. Bir zaman sonra da müdüre; “Seni hiç sevmedim. (...) Sen tıpkı köydeki okulumuz gibiydin” (s. 116) diyerek okul ile müdürü aynı kefeye kor. Hikâyede darlaşan ve labirentleşen mekânlar (okul ve hapishane) 110 lakaplı kişinin ruhsal durumunda yeni anlamlar kazanmasına neden olur. Bu mekânlar (özellikle okul) hikaye kişinin geçmiş ve bulunulan anda yaşadığı ruhsal ve sosyal olaylara göre boyut kazanır (Korkmaz 2017:32). 110’a göre her ikisi de onu küçük düşürüp ona yabancıdır ve milli değildir. Bulunulan ortamın kültürünü yok sayar: “Ne okul, ne sen biliyordun vermesini. Okulun modeli İsviçre’den alınmıştı, seninki de Avrupa’dan” (s. 116) olması onun neden bu iki unsura yabancı olduğunu ifade eder.

Tanzimat ile planlanan yenileşme hedefini taşıyan Batılılaşma hareketi, milli yön ikinci plana attığı için istenen hedef bir türlü tutturulamaz. Eğitim, insanın kendi milli kültürünü dikkate alması ile başarıya ulaşır. Aksi halde bir takım sıkıntılar baş gösterir. Köye giden öğretmen

oranın insanını ve kültürünü aŖađılamadan, Türk milli eğitimini benimsetme yolunu tutmalıdır. Kstrmeden sevdirek çocukları kazanma yoluna gitmelidir. "Tüm bunalımlar bir inançsızlık evresiyle baŖlar" (Gasset 2015:68). 110 hem kendine, hem de sisteme olan inancını kaybetmiŖ; bu inancı okulda kazanamadığı için almıŖ, adam öldrmŖtr. Hapishane müdürü ise görevini dört dörtlük yapsa bile mahkûmların gönlüne giremediği için istenen ıslah alıŖması yapılamaz. Bunu 110 Ŗyle ifade eder: "Ya sen Müdür Bey, sen eriŖilebilir olamaz mıydın?" (s. 116) diyerek serzeniŖte bulunur.

"Kırk KiŖi" İkinci Bölüm'de yirminci hikâye olarak yer alır. Bu hikâyede baŖları ne eğik, kırık, kırık adam gurbet ellere alıŖmaya gider. Memleketlerinden ayrılan bu kırık kiŖide; "Tanıdık her ağaç, her taŖ, her Ŗey önünde, bir ayrılık pcğnn tuzlu tadını hatırlatır" (s. 131). "Kırk yiğit evin, kadının, çocuğun ve alıŖılmıŖ her Ŗeyin geri çağrısına direnirler" (s. 131). Kasabaya gidecek otobüsü beklerken biri; "İleri attığım her adımla, alıŖkanlıkların sanki elimden parçalar kopararak benden ayrılıyorlardı" (s. 131) diyerek kendi benliğine yabancılaşmaya baŖladıđı gözlemlenir. Diğer otuz dokuz kiŖi "evvelki yaŖantılarına hatıra" diyerek yüklenirken kırkinci kiŖi unutulacak Ŗeylerin çokluğu karŖısında dŖncelidir. Gurbete ıkanlar aradan uzun yıllar geçtikten sonra bir gün dönerler:

"Gittikleri yer oraya derin çizgilerle bir Ŗeyler oymuŖtu sanki. Güzellik veya irkinlikle ilgisi yok bu szmn. Bir hayat, tanımadığımız, yaŖandıđını duyduğumuz bir hayat, saçlarını kırılaŖtırmıŖ, yüzlerini ufaltmıŖ sanki bir bıçak almıŖ eline hikâyesini derin çizgilerle yazmıŖtı. En ihtiyarımız bile gençti yanlarında. Bu bilemediğimiz hayatın, kıyasıya kullandığı yüzlerin bazılarında aŖınma öylesine fazlaydı ki, insan eti görüyorum zannediyordu. Bazısında lime lime, bazısında tamamen yabancı bir yüz vardı" (s. 132).

Kırkinci adam büyük bir yakınlık görmesine rağmen bu durumu garipser. Adeta mankurtlaŖmıŖ ve yabancılaŖmıŖtır. Seeman'ın yabancılaşma kavramı içinde bu kırık kiŖi soyutlanma, yani yesi buldukları toplumun normlarına ve hedeflerine yeterli ölçüde katılamama durumuyla karŖılaŖıp kendi toplumlarına yabancılaŖırlar (Tezcan 1985:122).

"Odamdaki Cinayet", İkinci Bölüm'n yirmi üçüncü hikâyesidir. "Odamdaki Cinayet"te Batı-Doğu atıŖmasını Batı'dan seçilen kitaplar ile Doğu'dan seçilen kitaplardan alınan bölümlerle yazarın bunlarla ilgili değerlendirmeleri bulunur. Mayk Hammer'den alıntıyla baŖlar" (Güvendiren 2009:38).

"O, elini tabancasına atarken, ben bir yumrukta suratını dağıttım, ikinci vuruŖumda, ayakları yerden kesildi ve kapıya doğru uçtu. Atıldım, yakasından tutup kaldırdım. Ağzından dökülen kan ve diŖ yerde kmelenmiŖti. Sol yumruğumu kaburga kemiklerinin altına gmdm ve konuŖ it! dedim. Yere yığıldı baktım lmŖt. Mayk, klstrne atladı ve güzel sekreteri Velda'ya doğru volla aldı. Derinden bir kan kokusu, aldığım nefese yapıŖtı kaldı. (...) Kitabı açar açmaz, Ŗeytanca bir özgürlüğe kavuŖan çehrelerin vahŖiliđi elle tutulurcasına gerçekti" (s. 140).

İngilizce ders kitabına sığınan Ŗahıs kendisine sorulan soruyu İngiltere gibi uzak ve soğuk bulur (s. 140). Daha sonra kitaplar arasından Tagor'u bulur. "ln kuŖu olan kalbim, gözlerinde semasını buldu. Gözlerin sabahın beŖiđi, yıldızların krallık ülkesidir. Ŗarkılarım onların derinliklerinde kaybolur. Beni, o semada, onun تنها büyüklüğünde bırak uayım, yalnız... Bırak, bulutlarına asılayım ve gneŖinde kanat açayım" (s. 141) Anlatıcı, Batı ile Doğu'nun güzellerini karŖılaŖtırır: "Velda güzeldi ama Tagor'un hayal kadını bir baŖka anlamda doğuca güzeldi" (s. 142). Bu cümlesiyle yazarın Doğu'yu Batı'ya tercih etiği görülür.

Anlatıcı adeta hayal içinde yaşar. Kitaplarda okumuş olduğu Doğu ve Batı kaynaklı olay ve güzelleri adeta muhayyilesinde tekrardan canlandırır. Batı'ya ait olanlar kan, dövüş ve maddi güzellikken, Doğu'da ise dinginlik ve ruh güzelliği bulunur. Anlatıcı güzelliği kendi içinde değil de Batı veya Doğu'da arayarak kendi kültürüne yabancılaşır. Böylece, bedenini ve ruhunu yabancıya satan bu azınlık, köle ruhlu taklitçiler olarak toplum hayatında yalnızlaşarak yer edinirler (Shayegan 2018:99).

Sanatçının ölümünden sonra tüm hikâyeleri bir araya toplanınca, Zebra-Son-Animo yayınlanır. "Batı kültürünün milli kültürümüzü yozlaştırarak milli kimliğimizi, milli ruhumuzu kaybetmemizin oldukça ironik bir üslupla anlatıldığı bir hikâyedir. Dilde yaşayan canlı Türkçe yerine öz Türkçecilik adına bazı yanlışlar yapan edebiyatçıları, öz kimliğini kaybeden bilim adamlarımızı, siyasetçilerimizi kısacası tüm toplumumuzu ince bir şekilde eleştirmiştir" (Güvendiren 2009:44). Portalyalı bir bilginin ülkemizde ruh üzerine yapmış olduğu çalışma üzerine yapılan röportajda anlatıcının müşahedesini verir. Ruh doktoru sorulara cevap verir. Ko-Ka-Na adlı cihazı ona tanıtır. Bu cihazın ne işe yaradığını belirtir. Bilim adamı ve siyasetçiler dahil toplumun çok çeşitli kesimlerinden müşterilerinin olduğunu söyler. Kendi ruhlarına yabancılaşan kişiler, ruhbilim doktorunda yeni ruhlar edinme yoluna giderler. Böylelikle yeni bir ruhla, yeni bir hayata başlamış olacaktır. Kendine ait milli ruhu bir kenara bırakıp başkasının bize biçtiği rolü oynamak isteyen bir sürü şahıs bulunmaktadır.

"Yurdumuzda kazanabileceğinizi zannediyor musunuz?"

"Tabii, Avrupa ve Amerika'nın çizdiği yoldan gideceğim ben de. Hemen hiç kullanılmamış ruhları, boyayarak tamir ettiğim aşınmış, kokmuş, bozulmuşlarıyla değiştireceğim. Böylece bir ruh bankası ve belki de bir ruh tröst'ü kurmam mümkün olacak" (s. 176) diyerek kendi milli geleneğine nasıl yabancılaştığı verilir.

SONUÇ

Bahaeddin Özkıŝi, bazı hikâyelerinde Türk insanının Batılılaşma sürecinde, Doğu-Batı arasında kalışı ve bu süreçte yaşanan sıkıntılarını işler. Yazarın ailesinden, tahsil hayatından edindiği kültürel değerler yanında, askerlik görevinden sonra Almanya'ya gidip Batı kültürünü yakından tanıma fırsatı bulmuş olması önemlidir. Bu imkân, bir anlamda Doğu-Batı sentezi yapma açısından yazara derinlikli düşünme ve tahlil imkânı verir (Güvendiren 2009:11). Böylelikle insanımızın kendi kültürüne nasıl uzaklaşıp yabancılaştığını, yakından görme fırsatını yakalar.

Yazar, durum hikâyelerinin özelliklerinden biri olan az sözle çok şeyi ifade etme yolunu başarı ile verir. Kısa hikâyelerde insanlarımızın özellikle Tanzimat'tan sonra aydınından köylüsüne kadar nasıl önce kendine, daha sonra topluma yabancılaşıp yalnızlığa düştüğü bu hikâyelerde görülebilir.

Özkıŝi'nin on iki hikâyesinde yabancılaşma kavramının izine ulaşıldı. Aydın ve halk çatışması, bir sarhoşun mezarlıkta şarkı söylemesi, bir sarhoşun eskide kalıp yeni ile çatışma yaşaması ve çocuklarının kendisine gerekli özeni göstermemeleri, eskiye ait olan konağın yıkımı ve eşyaların elden çıkarılması, nesil çatışması, özürlyüye saygı gösterilmemesi, askerlikten muaf olmak için yalandan rapor alma, bir Türk'ün soytarı kıyafeti giymesi ve sonrasında yaşadıkları, dini bir nesnenin güldürü unsuru olarak seçilmesi, okula ısınmamış ve orada gerekli eğitimi alamamış bir mahkûmun hali, gurbete çıkan kırk kişinin yabancılaşması, Doğu ve Batı klasiklerinin hayal

ortamında yaşanması, kendi kültürüne yabancılaşma incelenen hikâyelerde işlenen konular olarak ortaya çıkar.

KAYNAKLAR

- Assmann, Jan. (2018). *Kültürel Bellek*, (Çeviren: Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- B. Akdeniz, Emel. (2017). *J. P. Sartre'de Yabancılaşma Fenomeni*, Pales Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, Ahmet. (2017). *Büyük Felsefe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul.
- Gasset, Ortega Y. (2015). *Tarihsel Bunalım ve İnsan*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gasset, Ortega Y. (2017). *İnsan ve "herkes"*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony. (2018). *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Gümüş, A. Adnan. (2006). *Bahaeddin Özkıŝi'nin Eserlerinin İncelenmesi*, Muğla Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Güvendiren, Süleyman. (2009). *Bahaeddin Özkıŝi'nin Hikayeleri Üzerine Bir Araştırma*, Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- İlhan, Nilüfer. (2012). Yabancılaşma Olgusu ve Kürk Mantolu Madonna Romanı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:5, Sayı:20.
- Lewis, Bernard. (2018). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çeviren:Boğaç Babür Turna), Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Marx, Karl. (2018). *Yabancılaşma*, (Derleyen:Barışta Erdost), Sol Yayınları, Ankara.
- Naipier, N. Didem. Yakup Kadri'nin Romanlarında Kültürel Yabancılaşma Sorunu, *Türk Dili*.
- Özkıŝi, Bahaeddin. (2008). *Göç Zamanı*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Özbudun, S., Marcus, G., Demirer T. (2008). *Yabancılaşma ve...*, Ütopya Yayınları, Ankara.
- Shayegan, Daryush. (2018). *Yaralı Bilinç*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, Mahmut. (1985). Gençlik ve Yabancılaşma, *Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Yivli, Oktay. (2013). Necip Fazıl şiirinde Kent Yabancılaşma, *Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu*, Konya.